

Bursa Şairlerinin Vefeyatnamesi

Fatma S. KUTLAR*

Divan edebiyatı alanındaki araştırmalar, genellikle, Arap alfabesiyle yazılmış eserlerin yazı çevriminin yapılmasına ve hazırlanan metinlerin birbirine çok benzeyen bir plân dahilinde incelenmesine yöneliktir. Son yıllarda, böyle çalışmalarını hedef alan eleştirilerin çoğalması, kimi araştırmacıları farklı konularla ilgilenmeye yöneltmiş görünmektedir. Bu doğrultuda, şehirlerin yetiştirdiği şairlere ilişkin incelemelerin yapıldığı da dikkati çekmektedir. şairleri, mensup oldukları şehirleri çıkış noktası olarak yapılan çalışmalardan biri Doğu Akdeniz Üniversitesi öğretim üyelerinden Kadir Atlansoy'a aittir. Atlansoy, *Bursa şairleri, Bursa Vefeyatnamelerindeki şairlerin Biyografileri*, Asa Kitabevi, Bursa, 1998 adlı kitabını, Bursalı şairlerin biyografilerini Bursa vefeyatnamelerine bağlı olarak ortaya koymak, edebiyat tarihine kaynaklık eden eserleri taramak suretiyle Bursa'da yaşamış veya yetişmiş şairlerin isimlerini belirlemek ve yer aldıkları kaynakları tanıtmak amacıyla hazırlamıştır.

Kitap, *Ön söz, Kısaltmalar* ve *Giriş* ten sonra *Klâsik Türk Edebiyatı Tarihinin Kaynaklarındaki Bursa'yla İlgili şairler, Bursa Vefeyatnameleri, Bursa Vefeyatnamelerindeki şairler* başlıklı üç bölüme ayrılmaktadır. *Sonuç* ve *Bibliyografyayı* beş vefeyatnamenin yazı çevriminin verildiği *Bursa Vefeyatnamelerindeki şairlerin Biyografileri* takip etmektedir. Eserin sonunda, *şairler İndeksi* ve *EK İsmâil Beliğ Efendi'nin Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'ından* başlığı altında Arap harfli metnin *Gülbün-i Rabi'-Hamis* bölümünün fotokopisi yer almaktadır.

* Hacettepe Üniversitesi Öğretim Uyesi.

Ön sözde, Bursa şehri üzerine kaleme alınmış bir şuara tezkiresi bulunmadığına dikkati çeken Atlansoy, Bursa'nın İstanbul'dan sonra en çok şair yetiştiren şehir olduğunu ortaya koymak ve son yıllarda önemi giderek artan şehir müesseseleri tarihi araştırmalarına da katkıda bulunmak için edebiyat tarihçisi gözüyle vefeyatnameleri taradığını belirtmiştir (s. 10). Çalışmanın, *I. Şehir ve Kültür* (s. 17-18), *II. Kültür Tarihinde Bursa'nın Yeri* (s. 18-33) alt başlıklarını taşıyan girişinde, ana çizgileriyle, Bursa'nın çeşitli yüzyıllar içindeki gelişimine, kurumlarına ve yetiştirdiği önemli kişilere değinilmiştir. *Klasik Türk Edebiyatı Kaynaklarındaki Bursa'yla İlgili Şairler* (s.37-73) başlıklı birinci bölüm, İslâm etkisi taşıyan Türk edebiyatının yazılı kaynakları hakkındaki bilgilerle başlamaktadır. Ana başlık, *I. İslâm Kültüründe Tarih Yazıcılığı, II. Osmanlı Tarih Yazıcılığı, III. Tarih ve Biyografi, IV. Türk Şuara Tezkireleri, V. Diğer Kaynaklardaki Bursa ile İlgili Şairler* olmak üzere beş alt başlıkta irdelenmektedir. Osmanlı devletinin kuruluşundan başlayarak günümüze kadar ulaşan tarih eserlerinin de ana çizgileriyle ele alındığı bu kısımda, tarih ve biyografi ilişkisine değinilmekte, bu ilişki Türk şuara tezkirelerine bağlanarak tezkire türü ve kökenleri üzerinde durulmaktadır. Takiben, Türk şuara tezkireleri kronolojik olarak ele alınmakta ve yirmi iki tezkiredeki şairlerden Bursa'yla ilgisi olanlar -mahlâsları, lâkapları, isimleri, doğum veya ölüm tarihleriyle birlikte- sıralanmaktadır. Birinci bölümün sonunda, konuyla doğrudan ilgili olan birkaç esere kısaca temas edilmekte ve *Türk Şuara Tezkirelerindeki Bursa ile İlgili Şairler* başlığı altında 169 şairin adı alfabetik olarak verilmektedir.

Kitabın *Bursa Vefeyatnameleri* başlıklı ikinci bölümünde önce vefeyatnameler hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bursa vefeyatnamelerine gelinceye kadar benzeri veya aynı türdeki eserlere ve bunların ilim, kültür ve sanat tarihi bakımından önemine değinilmiştir. "...Bazı vefeyatnamelerde şehrin tabii güzelliklerini, mesire yerlerini, önemli eserlerini ve belli başlı sularını anlatan bölümlere yer verildiğini..." (s. 79) belirten Atlansoy, vefeyatnamelerin bu yönünü, Lâmiî Çelebi'nin *Şehrengiz-i*

Bursa'sında Bursa şehrinden ve güzelliklerinden söz etme özelliğine benzetmiştir. Şehrengiz-i Bursa'yı da "...*Bursa vefeyatnamelerinin müjdeleyicisi ve öncüsü saymak mümkündür*" (s. 78-79) gibi bir görüş ileri sürmüştür. Biz, türler arasında görülen benzerliklerden hareket ederek birini diğerinin öncüsü sayma konusunda ihtiyatlı olmak gerektiğini düşündüğümüzü de ekleyelim. Daha sonra, sayıları yirmiyi aşan vefeyatnamelerin yarıya yakınının Bursa'yı mihver aldığı üzerinde de durulmuş ve Bursa vefeyatnamelerinin on ikisi, yazar ve eser adı ile telif tarihi verilerek kronolojik olarak sıralanmıştır. Bunlardan Sehmî Mehmed'e ait vefeyatnamenin ve dipnotta şair Rakım'ın *Kadılar* isimli aynı türdeki eserinin ele geçmediğine değinilmiştir (s. 80). On iki vefeyatnameden dokuzu -yazarı ve yazarın diğer eserleri hakkında verilen genel bilgilerle birlikte- tespit edilen nüshaları, adları, yazılış sebepleri ve yazılış tarihleriyle tanıtılmıştır. Adı sıralanan on iki eserden on birinin mevcudiyetinden bahseden yazarın niçin sadece dokuzunu tanıttığına dair bölümün girişinde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. *Hulasatü'l-Vefeyat*'ın çalışmaya dahil edilmeme sebebine 276. dipnotta; Mehmed bin Sadî'nin *Vefeyatname*'sine yer verilmeme sebebine ise üçüncü bölümde (s. 124) değinilmektedir. Oysa bunların ilgili bölümün başında bir arada yer alması uygun olurdu. Ayrıca, vefeyatnamelerin yararlanılan nüshaları için kullanılan kısaltmalar ilgili nüshanın yanına yazılırken, Belîğ İsmail'in *Güldeste-i Riyaz-ı İrfan ve Vefeyat-ı Danişveran-ı Nadiredarî* için kullanılan kısaltmalar verilmemiştir.

Çalışmanın, *Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairler* başlıklı üçüncü bölümüne, vefeyatnamelerin kültür tarihinin yanı sıra edebiyat tarihi için de önemli olduğu belirtilerek girilmekte ve vefeyatnamelerin iki koldan geliştikleri söylenerek kaynaklar tasnif edilmektedir. Sekiz vefeyatnamede yer alan şairler, yazarının atıfta bulunduğu kaynaklardan da söz edilerek, sıralanmaktadır. Fakat bu sıralamalarda, *Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri* başlıklı bölümle karşılaştırıldığında, bazı şair adlarının eksik olduğu, bazı şair adlarının da farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bunlardan birkaçına değinelim: Meselâ, sayfa 167'de biyografisi verilen "Celâl

Efendi" 127. sayfadaki tabloda yer almazken, 211. sayfadaki "Bādīncānī-zāde 'Abdu'llāh Efendi", 217. sayfadaki "Cem", 221. sayfadaki "Cinānī", 226. sayfadaki "Cünūnī", 235. sayfadaki "Ġanī" ve 256. sayfadaki "Ķādirī"nin adları ise 129. ve 130. sayfadaki listede bulunmamaktadır. 133. sayfada hakkında "R. Muflihun'da biyografilerine yer verilen şairler şunlardır:" denilerek on şairin adı sıralanmakta, arkadaki metinde (s. 365-367) şair sayısının niçin üçe indiğine dair bir açıklama yapılmamaktadır. 133. sayfadaki "Seyyid" mahlâslı "Mehmed Sadık"ın 135. sayfadaki listede mahlâslı kısmının boş bırakıldığı, adı kısmında "Seyyid Mehmed Sadık" yazılı olduğu görülmektedir. 365. sayfada bu şairin ismi "...Seyyid Meĥammed Şādīĥ...", 371. sayfada "...Seyyid Meĥmed Şādīĥ...", 391. sayfadaki listede ise, "Seyyid" kısmı kaldırılarak ve sayfa 365'te bulunduğu da yazılmaksızın "...Meĥmed Şādīĥ..." olmuştur. 135. sayfada "Sebzī, Sehmī, Va' dī, Vahīd" mahlâslı şairlerin isimleri "Muhammed", sayfa 385, 386 ve 388'de ise "Meĥammed"dir. "Avnī"nin ismi 135. sayfada "Muhammed" iken, 372. sayfada "Meĥammed", 391. sayfada ise "Meĥmed" okunmuştur. "Āsımī"nin 135. sayfada "Mustafa", 371. sayfada "Meĥammed" olan ismine, 391. sayfadaki indekste yer verilmemiştir. Bu bölüm vefeyatnamelerde yer alan şair isimlerinin birleştirildiği bir tablo ile sona ermektedir.

Sonuç ve *Bibliyografya*'yı vefeyatname metinlerinin çevriyazılarının verildiği *Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri* ve *Şairler İndeksi* izlemektedir. Kitabın sonuna *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân (Gülbün-i Rabi'-Hamis)*in Arap harfli metninin, hangi nüshaya ait olduğu ve varak numaraları belirtilmeksizin, fotokopisi eklenmiştir. Bu bölümde, beş vefeyatnamenin çevriyazılarından önce, kullanılan metoda ilişkin bazı açıklamalar da yapılmıştır. Bu yazının bundan sonraki kısımlarında önce, araştırmacının metinleri hazırlarken izlediği metot üzerinde durulacak; daha sonra çevriyazılarda görülen eksiklikler örnekleriyle birlikte maddeler hâlinde sıralanacak ve bazı beyitlerin okunuşları değerlendirilecektir. Bir değerlendirme yazısının boyutlarını aşacağı düşüncesiyle de, mensur kısımlar bir başka yazıda ele alınacaktır.

Arap harfli metinlerin tümünü görmek mümkün olmadığı için herhangi bir öneride bulunulamayacak vezni bozuk beyitlerin ise, sadece sayfa numaraları işaret edilecektir.

1. “*İkinci bölümde tablolar hâlinde gösterildiği için biyografiler kısmında yer alan şairlerin ayrıca listesi yapılmamıştır.*” (s. 159) ifadesi, 391. sayfadaki “Şairler İndeksi”ne kimi şairlerin dahil edilip, kimilerinin dahil edilmeme sebebini açıklamamaktadır.

2. “*Metin tespit edilirken nüshası fazla olan eserlerde edisyon kritik yapılamamış...*” (s. 159) cümlesi şayet, “nüshası az olanlarda edisyon kritik yapıldı” anlamını taşıyorsa, çalışmanın bir bütün olduğu düşünülerek nüshası çok olan metinler de belirli ölçütler kullanılarak sınıflandırılmalı ve edisyon kritik yapılmalıydı. Ayrıca, “...yalnızca tereddüt doğan yerlerde karşılaştırılma yoluna gidilmiştir.” gibi bir yaklaşımla metin hazırlamanın, nüsha farklarının kimi zaman verilip, kimi zaman verilmemesinden kaynaklanan bir karışıklığı doğmasına sebep olduğunu belirtelim.

3. Araştırmacı, XVII. yüzyıldan itibaren kaleme alınmaya başlanan vefeyatnamelerin -ele aldıkları şairlerin şiirleri dolayısıyla- XIV. yüzyıla kadar uzandıklarını ve yazı çevrimlerinde imlâ birliği sağlamak amacıyla *kelimelerin fasih şekillerinin* göz önüne alındığını (s. 159) belirtmektedir. Kelimelerin fasih şekilleriyle, Arapça veya Farsçadan dilimize girmiş kelimelerin alındıkları dillerdeki telâffuzlarına uygunluk kastediliyorsa, bununla bağdaşmayan okuyuşlar olduğunu belirtmek gerekir: Meselâ, amân (s. 373)/ emân (s. 230), aşk (s. 332)/ ışk (s. 206), bahâ (s. 336)/ behâ (s. 268), firqat (s. 202)/ fūrkat (s. 340), ğonca (s. 233)/ gonca (s. 309)/ ğonçe (s. 302), menâre (s. 276)/ minâre (s. 257), mīve (s. 202)/ meyve (s. 310) vb. kelimelerin fasih şekillerinin hangisi olduğu; Behzâd (s. 266), çehre (s. 303), giysü (s. 323), ħançer (s. 337), kûşe (s. 271), renk (s. 327), sūħan (s. 287), tamâm (s. 214), zamân (s. 241), zulumât (s. 188) vb. kelimelerin fasih şekillerinin neye göre belirlendiği; bunların Bih-

zād, çihre, gīsū, ḥancer, gūşe, reng, suḥan, temām, zemān, zulümāt/zulemāt okunuşlarının niçin tercih edilmediği sorularının cevabını vermek mümkün değildir.

4. Metinlerdeki Türkçe eklerin okunuşunda, genellikle Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerine uyulduğu anlaşılmakla birlikte, kimi yerlerde Eski Anadolu Türkçesindeki şekillerin tercih edilmediği görülmektedir. Bu, aynı ekin farklı şekillerinin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur. Dil birliği sağlamanın güçlüklerinden söz eden araştırmacı, Türkçe eklerin yazı çevriminde hangi ilkeleri benimsediğine dair hiçbir açıklık getirmediği için, ikiliğin nedeni de anlaşılamamıştır (s. 159). Oysa, Türkçe eklerin çevrisinde nasıl bir tercih yapıldığından söz edilmeli ve bunun nedenleri üzerinde de durulmalıydı. Türkçe eklerin okunuşundaki farklılıkları metinlerden aldığımız bazı örneklerle somutlaştıralım: Meselâ, gördükce (s. 200), virmedükçe (s. 257), itdikce (s. 201), kılındıkça (s.201); didügi (s. 258), giydigi (s. 224), gittigini (s. 268); yatdukların (s. 243), oldukları (s. 246); süzülince (s. 378), dökülünce (s. 378); dilerüm (s.268), dilerim (s. 200), dökerem (s. 224); eksilmesün (s. 383), gitmesin (s. 383); ağzuma (s. 277), ağzıma (s. 350), maşşüdıma (s. 228), girībānumı (s. 192), bağırumı (s. 333), bağırumı (s. 192); aduñ (s. 242), eyyāmuña (s. 386), rüyuñ (s. 385), āhiriñi (s. 242), yüziñi (s. 358), ḥüsniñi (s. 243); bulamaz (s. 256), bulımaz (s. 270); çaldum (s. 202), olmadım (s. 205); lālem (s. 327), teşneyem (s. 298), kudsem (s. 228), şütürüm (s. 228), şıfatum (s. 229), helāküm (s. 327); şerbetün (s. 246), dilin (s. 246)... Ayrıca, dāmāne (s. 192), pāyāne (s. 192), cāna (s. 192), mercāna (s. 192); kenāre (s. 331), dīvāra (s. 295), ağyāre (s. 205), yāra (s. 357), yāri (s. 340) ağyāri (s. 202); ğayrıdan (s. 309), ğayrden (s. 309 dipnot), örneklerinde de görüleceği üzere, Türkçe eklerde kalınlık-incelik uyumu açısından da kimi tutarsızlıklar görülmektedir.

5. Çalışmada, uzunluk işaretleri konusunda da birlik olmadığı dikkat çekmektedir. Birçok kelimedede kısa ünlülere uzunluk işareti konurken, uzun ünlülerin bu işaret kullanılmadan yazıldığı

görülmektedir: ālumı (s. 192), başlā (s. 373), belī (s. 358), benī (s. 205), fevtī (s. 214), hōş (s. 352), huldī (s. 352), Huldīyā (s. 352), hūsnī (s. 187), lebūñ (s. 350), rüknī (s. 347), Şeyhīyā (s. 324), şī'ār (s. 221), tākınca (s. 373), tūtdı (s. 358), yarlıġ (s. 348); ah (s. 200), 'Arif (s. 200), Farisī (s. 331), kemħa (s. 224), pars (s. 346)... Bu dikkatsizlik aynı kelimenin farklı yazımlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur: al (s. 288)/ āl (s. 297), ara (s. 213)/ ārā (s. 167), hōş (s. 221) / hōş (s. 261)...

6. Metinlerde kimi zaman çizgi konmadan ve ayrı, kimi zaman çizgisiz ve birleşik yazılan kelimeler ve ön ekler dikkati çekmektedir: āf-tāb (s. 231)/ āftāb (s. 217), bī-hūde (s. 195)/ bīhude (s. 361), dem-ā-dem (s. 293)/ serāpā (s. 367), der-gāh (s. 356)/ dergāh (s. 348), dil-ber (s. 345)/ dilārā (s. 347), ebr-ile (s. 378)/ germile (s. 310), ġonca-leb (s. 295)/ lāle ruħsār (s. 286), heft-eccrām (s. 189)/ nüh tāk (s. 348), her-kes (s. 293)/ her kes (s. 288), mū-miyān (s. 248)/ mūmiyān (s. 264), nā-tüvān (s. 264)/ nātüvān (s. 320), nev-resīde (s. 328)/ nevres (s. 201), şad-çāk (s. 320)/ şad çāk (s. 192), sīm-ten (s. 187)/ sīm ten (s. 231), şīrīn-edā (s. 351)/ şūħ tabī'at (s. 350), kamer-cebīn (s. 358)/ cādū nigh (s. 337), şūrīde-şīfāt (s. 305)/ Ervāħ şīfāt (s. 300), zann-eyledüm (s. 350)/ hazz ider (s. 235) vb.

7. Özel isimlerin yazımında da tutarsızlıklar bulunmaktadır: Hāzret-i Rabbi'l-Enām (s. 352), hālīk-ı rabbi'l-enām (s. 214), Rabb-i Mecīd (s. 315), hāzret-i hālāk (s. 347), şun'-ı Kādīr (s. 301), resūle'llāh (s. 320), Resūla'llāh (s. 207), Faħr-i Kā' ināt (s. 232), faħrū'l-mürselīn (s. 351), Ġilmān (s. 352), hūr-ı cinān (s. 292), ravza-i 'adn (s. 190), rāh-ı 'Adn (s. 352), Mevlā (s. 272), mevlāyı (s. 324) vb.

8. Daha önce, metin içerisindeki kimi manzum kısımlarda vezin ve anlam bozuklukları görüldüğünden söz edilmişti. Aşağıda, sayfa numaraları takip edilerek, bunlardaki okuma yanlışlıkları düzeltilmeye çalışılacaktır. Düzeltmesi mümkün olmayan vezni hatalı mısraların ise, sadece hangi sayfada bulunduğuna değinilecektir. Meselâ, 184. sayfada yer alan;

Müft-i mesken şanur cihānı kişi
mısraındaki "Müft-i mesken" tamlaması "bedava mesken" anlamında
"Müft mesken"dir. 186. sayfadaki;

Bâğ-ı cūd-ı ebr keffinden tolu bārān-ı kerem
mısraında vezin ve anlam hatalıdır. Mısraın vezne, anlama ve Arap
harfli metne (s. 396) göre doğru şekli şöyledir:

Bâğ-ı cūd ebr-i kefünden tolu bārān-ı kerem
187. sayfadaki;

Güş-ı benefşeden şaķın ey ‘andelīb-i mest
Gel hüsni rāzın açma kim yirüñ kulağı var
beytinin ikinci mısraındaki "kim" bağlacı vezni bozmaktadır.
Nitekim, eserin sonuna eklenen Arap harfli metinde de (s. 396) bu
kelime "ki"dir. Mısraın;

Gül hüsni rāzın açma ki yirüñ kulağı var
okunmasıyla da beyit anlamlı hâle gelecektir. 189. sayfadaki;

Güy-ı çevgāna dönerdi kürre-i heft-ecrām
mısraındaki "kürre" kelimesi hem vezni, hem de "sıpa, tay" karşılığı
ile anlamı bozmaktadır. Kelime "küre" okunmalıdır. 192. sayfadaki;

İkisin tıtsa idi qahr-ı ilāh
Mıhr ü māh iderdi tahta külāh
beytinin ilk mısraında "İkisin" kelimesi tercih edilmiş ve nüsha farkı
olarak "eksügin" verilmiştir. Oysa burada, "kusurunu yakalamak"
anlamındaki "eksügin tutmak" deyimini tercih edilmeliydi. İkinci mısra
ise, vezinsiz ve anlamsızdır. Beytin anlam ve vezince doğru şekli
şöyle olmalıdır:

Eksügin tıtsa idi qahr-ı İlāh
Mıhr ü māh[1] iderdi tahta-külāh
Bu sayfadaki "ider" redifli gazelin üçüncü beytinin ikinci mısraında
da vezin bozuktur. "Getürdüm" redifli gazelin ilk beytinin;

Āğāz-ı ser-kārumı pāyāne getürdüm
mısraının ise, vezin bakımından doğru şekli şöyledir:

Āğāz-ı ser-i kārumı pāyāne getürdüm
Bu gazelin ikinci beytinin birinci mısraında da vezin bozuktur. Yine;
Hünin müjelerden dil-i şad çaki gören dir
Dāmāna güli pençe-i mercāna getürdüm

beytinin ilk mısraındaki "şad çâki" kelimeleri "şad-çâki" şeklinde yazılmalı ve ikinci mısraındaki "Dâmâna güli" ifadesi ise, anlam gereği, "Dâmân-ı güli" olmalıdır. 195. sayfadaki dördüncü beytin;

Çaldılar hayrân u dem-beste tabân-ı zamân

mısraının vezne, anlama ve Arap harfli metne göre (s. 410) doğru okunuşu şöyledir: Çaldılar hayrân u dem-beste tabîbân-ı zamân 199. sayfadaki;

Erzân-ı metâ' fazl u hüner tâ o deñlü kim

mısraı, vezin ve anlam gereği;

Erzân metâ' -ı fazl u hüner tâ o deñlü kim

okunmalıdır. Aynı kıt'anın;

Ebnâ-yı dehr her hünerde âferîn virür

Yâ Rab bu ne dükenmez hazînedür

beytinin her iki mısramda da vezin bozuktur. Nâbî'nin bu meşhur şiirinin ikinci beyti, malûm olduğu üzere, aşağıdaki şekildedir. Nitekim, Arap harfli metinde de (s. 409) yazım hatası bulunmamaktadır:

Ebnâ-yı dehr her hünere âferîn virür

Yâ Rab bu âferîn ne dükenmez hazînedür

200. sayfadaki:

Gördükçe lebin hasretle ah idebilsem

Ol gonca-i sūz-ı dile āgāh idebilsem

beytinin ilk mısraı vezinsiz, ikincisi anlamsızdır. Beyit, Arap harfli metin de (s. 409-10) dikkate alınarak şöyle çevrilmelidir:

Gördükçe lebin hasretile āh idebilsem

Ol gonçeyi sūz-ı dile āgāh idebilsem

Yine;

‘ Arif yine bezm-i sefer-i ğurbet iderdüm

mısraı da Arap harfli metinde (s. 410);

‘ Ārif yine ‘azm-i sefer-i ğurbet iderdüm

okunacak şekilde yazılmıştır ve anlamca düzgündür.

Dün görüp bir Yūsuf-ı hüsnuñ ğam ile mest ü şevķ

‘ Ārif-i şūrîdenüñ şordum nedür nedür endişesi

beytini Arap harfli metne (s. 410) göre okursak, ilk mısradaki "ğam ile"nin "ğamıyla" olması; ikinci mısradaki "nedür nedür"

kelimelerinden birinin çıkarılması gerekecektir. Böylece birinci mısradaki anlam ve ikinci mısradaki vezin bozukluğu ortadan kalkacaktır. Ayrıca ilk mısradaki "mest ü şevk" in diğer nüshalarda "mest-i şevk" biçimi varsa tercih edilmeli, yoksa metin düzeltilmelidir. Arap harfli metinde (s. 410) aynı şiirin ikinci beytindeki "bu tā"nın "tā bu", "sever" in "görür" yazıldığı, bu sayfada yer alan ikinci rubaînin üçüncü mısraındaki "aḥbābımuñ" kelimesinin ise, "aḥbābuñ" olduğu, fakat bunların hiçbirinin dipnotta verilmediği dikkat çekmektedir. "Görme ki: görmege H" gibi bir nüsha farkı vermeyi –üstelik aynı kelimeyi iki farklı kelime gibi değerlendirip yanlış okuyarak- düşünen araştırmacının, asıl farklılıkları belirtmemesinin sebebi anlaşılammıştır. 201. sayfadaki;

Dereke-i devlet-me'ābuñda kılındıkça namāz
mısraının yazı çevrimi;

Dergeh-i devlet-me'ābuñda kılındukça namāz
olmalıdır. Aynı sayfadaki tarih kıt'asının;

Kemāl-i 'ilmle meşhūr-ı āfāk
Ki ya' nī ol 'Aşımī ol pīr-i nā-şād

beytinin doğru biçimi, Arap harfli metindeki (s. 409) yazım da dikkate alınarak, şöyledir:

Kemāl-i 'ilm ile meşhūr-ı āfāk
Ki ya' nī 'Aşımī ol pīr-i nā-şād

202. sayfadaki kıt'anın ikinci mısraında ise, ekteki Arap harfli metne bağlı (s. 409) kalınarak "gird-āb-ı ğam u firḫate" okunan tamlama, 372. sayfada "gird-āb-ı ğam-ı firḫate"dir ve anlamca da bu şekil uygundur. 204. sayfadaki beytin ikinci mısraında geçen "gögsüñ" kelimesindeki ek, Arap harfli metinde "ñ"la değil, doğru şekilde, "n" ile "كوكسون" (s. 408) yazılmıştır. 206. sayfadaki;

Nigāh-ı ḥasretle intizāri bākīdür
mısraı, vezin gereği şöyle çevrilmelidir:

Nigāh-ı ḥasret ile intizāri bākīdür

207. sayfadaki naatın üçüncü beytinin ilk mısraındaki "başı" kelimesi, Arap harfli metinde (s. 397) "başın"dır. Yine;

Umar maḥşerde sendeñ Āzeri-i bī-çāre sultānum

mısraında vezin, "Āzerī-i bī-çāre" tamlamasının, "Āzerī bī-çāre" okunması ile düzelecektir. 209. sayfadaki ikinci beytin;

Didi nev irtifā' rütbenüñ târiḥini Cevrī

mısraı;

Didi nev-irtifā' -ı rütbe[ñ]üñ târiḥini Cevrī

olursa vezin ve anlam bakımından düzgün hâle gelir. 211. sayfadaki ikinci beytin;

Pāk ü bārid ü lezīz ü 'anber-bū

mısraı ise, vezin gereği şöyle çevrilmelidir:

Pāk ü bārid lezīz ü 'anber-bū

212. sayfadaki vezinsiz ve anlamsız;

İdince bu ḥaber-i sırdı o dem oldı

Meh-i felek ile hem-ser külāh kūşe āh

beytinin doğru biçiminin aşağıdaki gibi olabileceğini düşünmekteyiz:

İ[r]ince bu ḥaber-i serdi [ki] o dem oldı

Meh-i felek ile hem-ser külāh-gūşe-i āh

214. sayfadaki;

Eḥibbādan birisi geldikte didi târiḥ

mısraındaki vezni bozan "Eḥibbādan" kelimesi "Aḥbābdan" olmalıdır. 217. sayfada yer alan;

Bir gün ki ḥarāret-i temmūzī

mısraındaki "temmūzī", vezin gereği "temūzī" okunmalıdır. 221. sayfadaki üçüncü beytin ilk mısraı da vezinsizdir. Bu gazelin son beytindeki;

Bezm-i şafā-yı ḥoş tut şevḳ üzre müjde ḥaḳḳı

mısraının yazı çevrimi şöyle yapılmalıdır:

Bezm-i şafāyı ḥoş tut şevḳ üzre müjde ḥaḳḳı

222. sayfadaki;

Olup kesb-i kemāl-i ma'rifetde gün gibi meşhūr

Kemāl ile ulūmuñ olmışıdı lübbine vāşıl

beytindeki "kemāl-i ma'rifetde" tamlaması Arap harfli metinde "kemāl ü ma'rifetde"dir (s. 398). Tercih edilen şeklin hangi nüshadan alındığına ilişkin bir dipnot da verilmemiştir. İkinci mısra da ise vezin bozuktur. Mısra vezin gereği;

Kemāl ile 'ulūmuñ olmışıdı lübbine vāşıl

okunmalıdır. Kıt'anın üçüncü beytinde, anlam gereği, "Kutup" kelimesi yerine Arap harfli metindeki (s. 398) "Tutup" tercih edilmelidir. Dördüncü beytin;

İşidüp intikâlin Hâşimî-i dâ'î didi târiḥ
mısraındaki "Hâşimî-i" vezni bozmaktadır. Kelime, vezin ve Arap harfli metinde hemzenin yazılmadığı göz önüne alınarak "Hâşimî" okunmalıdır. 224. sayfadaki;

Gümüş mâhî şanursın sâḳ-ı sîmînîni atladiḳca
Nazar kılsañ derûn-ı âbda ol dürr-i nâ-yâbe
beytinin ilk mısraı vezinsizdir. Yazar, karşılaştırma yaparak, "atladiḳca"yı tercih etmiş ve "atdiḳca"yı dipnota atmıştır. Yazarın tercihi, vezni ve anlamı bozmaktadır. Oysa, "atdiḳça" kelimesini kullanarak beyti, "(Sen), o bulunmaz (bir) inciye (benzeyen güzele) suyun içinde(yken) baksan, gümüş gibi (beyaz olan) baldırını attıḳça gümüş balığı zannedersin." cümlesiyle anlamlı bir biçimde nesre çevirmek mümkün olacak, vezin de düzelecektir. Ayrıca, "Gümüş" kelimesi "Gümiş", "nâ-yâbe" de "nâ-yâba" yazılmalıdır. "Sîmînîni" kelimesindeki üçüncü "î" ünlüsü ise, üçüncü teklik kişi iyelik eki olup uzun değildir. 230. sayfadaki ikinci beytin;

Cevr ile öldürür beni virmez emân ü zamân
mısraındaki vezinsizlik "ü" bağlacından kaynaklanmaktadır. 233. sayfadaki;

Gül rûyın o ḡonca fem bir kez
mısraı, vezin ve anlam gereği şöyle çevrilmelidir:

Gül-i rûyın o ḡonca-fem bir kez
236. sayfadaki gazelin;

Şâhîn baḳışlu bir gözi mest-âne-i şeh-levend
mısraı, vezin ve anlam gereği;

Şâhîn baḳışlu bir gözi mestâne şeh-levend
okunmalıdır.

Düşdi ' aşâya şîşe-i hecr içre derd ile
La' lûñden özge pâreleyüp özini ḳand

beytinin ikinci mısraında vezni bozan "özini" kelimesinin yerine nüshalarda, "kendözini" gibi bir şekli olup olmadığına dikkat edilmelidir. Ayrıca, bu mısra da "özge" kelimesinin tercih edildiği ve "ayru" kelimesinin nüsha farkı olarak verildiği görülmektedir. Oysa, "ayru" kelimesi beyti anlamca doğru hâle getirecektir. Bu gazelinmakta beytinin ilk mısraında da vezin bozuktur. 238. sayfadaki tarihin son beytinin ilk mısraındaki vezinsizlik, Arap harfli metinde (s. 411) bulunmayan ve hangi nüshadan alındığı da belirtilmeyen "bir" kelimesinden kaynaklanmaktadır. 243. sayfadaki ilk beytin ilk mısraındaki vezin bozukluğuna ise, Arap harfli metinde (s. 418) "Neçün" yazılan kelimenin "Ni-y-çün" şeklinde yanlış okunması neden olmuştur. Aynı sayfadaki altıncı beytin ikinci mısraında geçen "ancağ" kelimesi ise, Arap harfli metinde (s. 418) "el-ḥağ"tır. Yine;

Devr-i ruḥında silsile-i zülfi dir gören

Cem' oldı gör teselsül ile devri cemele ?

beytindeki "cemele"nin yanına soru işareti konmuştur. Kelime, anlam ve vezin gereği "cümleten" okunmalıdır. 244. sayfadaki kıt'anın son mısraındaki "zıkrümü" kelimesinin, Arap harfli metinde (s. 401) "zıkrüm" olduğunu da ekleyelim. 245. sayfadaki bendin;

Demidür baña ' adū itmek çü cevri ü sitem

mısraının doğru şekli, Arap harfli metindeki yazım (s. 401) ve vezin de dikkate alınarak, şöyledir:

Dem midür baña ' adū itmekiçün cevri ü sitem

247. sayfadaki ilk beytin ilk mısraı "gelsün"le bitmektedir. Oysa Arap harfli metinde (s. 401) mısra sonundaki kelime "merde"dir. Hem gazelin kafiyesi, hem de anlam bakımından "merde" uygundur. Dördüncü beytin;

Ezelden kendi zātuñ cenge mü' tād eyleyen gelsün
mısraındaki "zātuñ" Arap harfli metinde (s. 401), anlamca da doğru şekilde, "zātın" yazılıdır. Beşinci beytin;

Muḥaṣṣıl-ı çār yâr-ı bâ şafâ ' ışkına ey Ḥaylî

mısraının yazı çevrimi, anlam ve vezin dikkate alınarak, şöyle yapılmalıdır:

Muḥaṣṣal çâr-yâr-ı bâ-şafâ ' ışkına ey Ḥaylî

Aynı sayfadaki "Ebyât" başlığıyla verilmiş beyitlerden ikincisinin ilk mısramda "ḥaṭṭ-ı müşg-bârsuz" tamlamasının "ḥaṭṭ-ı müşg-bârsuz" okunmasıyla vezin düzelecektir. Yine;

Degüldür şâḥ-ı gülde görinen ḥâr ey boyı ‘ar‘ ar
Düşüp ter bülbül-i şeydâya gül-bün oldu dal-ḥançer

beytinin ikinci mısraı anlamsızdır. Arap harfli metinde (s. 402) “تر دوشوب” yazılı kelimenin “degüldür”e paralel “düşüptür” okunmasıyla mısra “Gülbün, yalın hançer oldu şeyda bülbüle hücum etmiştir.” şeklinde nesre çevrilebilecektir. Bu çeviride anlam tümüyle bozuk olmamakla birlikte, “oldu” kelimesindeki ekten dolayı cümlelerin aksadığı görülmektedir. Nitekim “oldu”nın, Arap harfli metinde (s. 402), “öri” yazıldığını da eklemek gerekir. Mısra;

Düşüptür bülbül-i şeydâya gül-bün öri dal-ḥançer

okunduğunda anlam kazanacak ve nesre çevirisi de, “Gülbün, dik (ve) yalın hançer (biçimde) şeyda bülbüle hücum etmiştir.” şekline dönüşecektir. Sayfadaki son beyitte yer alan “ol” sıfatı ise Arap harfli metinde “o”dur (s. 402). 251. sayfadaki ilk beytin ikinci mısramda da vezin bozuktur. 255. sayfadaki;

Da‘ vâ-i faẓl-ı peder itme maḥâdîm-i dem iseñ

Şeref-i nesl ile faḥr itme ger âdem iseñ

beytinin ilk mısraı, anlam ve vezin gereği;

Da‘ vî-i faẓl-ı peder itme maḥâdîm-dem iseñ

yazılmalı ve ikinci mısradaki “ger”in, nüshalarda mevcutsa, vezin bakımından daha uygun olan “eger” şekli tercih edilmelidir. 256. sayfadaki;

Bulamaz İstânbûla beñzer bir şehr

mısramın vezne uygun çevirisi şöyledir:

Bulmaz İstanbula beñzer bir şehr

259. sayfadaki "sevmez" redifli manzumenin;

Dilde yakdı maḥabbet-i nârın

mısramda, “maḥabbet-i” kelimesi, anlam gereği, “maḥabbet[i]” okunmalıdır. 261. sayfadaki "bilmez" redifli gazelin dördüncü beytinin ilk mısraı da vezinsizdir. Aynı gazelin:

‘Urūc-ı cvci qor rāstī nevā nedür bilmez
mısraındaki " qor" kelimesi, vezin ve anlam gereği, "bırak"
anlamında "qo"olmalıdır. Ayrıca, "nev" redifli gazelin üçüncü
beytinin;

Yüz tıtdı gūnca gūnca ile yine tebessūme
mısraındaki vezin ve anlam bozukluğu;

Yüz tıtdı gūnca gūncıla yine tebessūme
şeklinde okunursa düzelir. 262. sayfadaki ikinci beytin;

Ol şāh-ı hūsn ü Hūsev ü milk-i melāhate
mısraı, anlam gereği aşağıdaki şekilde çevrilmelidir:

Ol şāh-ı hūsn ü hūsev-[i] milk-i melāhate
263. ve 379. sayfalardaki;

Hāme-i şab‘-ı Belīg itdi raqam-ı tārīhin
mısraında da vezin ve dolayısıyla anlam bozuktur. Oysa, "raqam-ı
tārīhin" tamlaması yerine "raqam tārīhin" okunursa, yüklem "raqam
itdi" olacak, böylece vezin ve anlam düzelecektir. 264. sayfadaki;

Şürū‘ itmiş gibi řařı-ı rūhı dil-dārı tařrīre

Lisān-ı kīlk-i Kātibden çıkan hep güfte-gū tāze
beytinin ilk mısraındaki "rūhı dil-dārı", arkadaki metne (s. 412) bağlı
kalmarak okunursa, "ruş-ı dil-dārı" olur. İkinci mısradaki "güfte-
gū"nun doğrusu ise, "güft-gū"dur.

Ter ü tāze olur hāme ‘acebdür dest-i Kātibden

Yazarken medh-i vālā-yı şaddin ol serv-i bālānuñ
beytindeki "Kātibden" kelimesi, Arap harfli metinde (s. 412)
"Kātibde"dir ve anlamsızlık da oluşturmamaktadır. "Kātibden"
şeklinin hangi nüshaya ait olduğuna dair bir dipnot da verilmemiştir.
İkinci mısradaki ise "şadin" okunması gereken kelime "şaddin"
okunduğu için vezin bozuktur. Dokuzuncu beytin;

Kīlk-i medīřa-gūyı dū řař oldu Kātibūñ
mısraı;

Kīlk-i medīřa-gūyı dū řıř oldu Kātibūñ
okunmalıdır. Gerek anlam, gerek Arap harfli metindeki yazım (s.
412) da doğru şeklin "yarma, yarılma; yarık, çatlak" anlamlarındaki
"şaşı" olmadığını, "ikiye bölünmüş şeyin her parçası anlamındaki"
"şışı" olduğunu göstermektedir. 268. sayfadaki;

Dem-be-dem cân u gönül inlese ney gibi revâ
Kim ki sinn-i serve gönül vire olur chl-i hevâ

beytinin ikinci mısraı;

Kim ki sen serve gönül vire olur chl-i hevâ
okunursa düzelir ve beyit, "Can ve gönül, ney gibi daima inlese
reva(dır); (çünkü) sen servi (boyluya) gönül veren kimse chl-i heva
olur." şeklinde nesre çevrilebilir. Bu gazelin;

Ḥün-behâ-yı dudağından dilerüm didi göziñ
mısramdaki "Ḥün-behâ-yı"nın doğru yazımı "Ḥün-behâ-yı"dır. Yine,
maktain;

Lâmi' î anuñ-çün cân u dili eyledi terk
mısraı, vezin gereği şöyle olmalıdır:

Lâmi' î anuñ [i]çün cân u dili eyledi terk

269. sayfadaki ikinci beytin ilk mısraı da vezinsizdir. 276. sayfada yer
alan;

Dönüp menâre nihâl-i güle
mısramda vezin bozuktur. Nüshalarda, "Dönüp" kelimesinin
"Dönüp[dür]" gibi vezni tamamlayan ve anlamı da bozmayan bir
yazılışının bulunup bulunmadığı kontrol edilmelidir. 277. sayfadaki
ikinci beytin ilk mısraı da vezinsizdir. 279. sayfada bulunan;

Ṭop1 çarḥ-ı dehr elinde oynadur elma gibi
mısraı anlam gereği;

Ṭop-ı çarḥ[ı] dehr elinde oynadur elma gibi
okunmalı ve "Ṭop1" kelimesine "1Ḳop: Ḳol? H" şeklinde verilen
hatalı dipnot da düzeltilmelidir. 283. sayfadaki altıncı beytin ilk
mısraı da vezinsizdir. Yedinci beytin;

Yâ mu' tekîf-i kudsem yâ deyr-i Frengem
mısramın vezinsizliği, Arap harfli metinde "kudsem" kelimesinden
sonra gelen (s. 414) "ü" bağlacının yazılmamasından
kaynaklanmaktadır. 287. ve 382. sayfalardaki nazmın vezinsiz;

Aşl mâla ki odur uşül-i kadîm
mısraı aşağıdaki şekilde çevrilmeliydi:

Aşl-ı mâla k'odur uşül-i kadîm

Sayfa 288 ve 383'teki "gül-zârı cihânda", anlam ve Arap harfli metindeki (s. 415) imlâ gereği, "gülzâr-ı cihânda" yazılmalıdır. Yine 288. sayfadaki;

Ġonca-i eţfâli gibi ‘ıyd-geh-i gül-şende
Bülbüle şâh-ı gül alı semend itdi şabâ

beytinin her iki mısraı da vezinsiz ve anlamsızdır. Beyit, Arap harfli metin de (s. 415) dikkate alınarak, şöyle okunmalıdır:

Ġonçe eţfâli gibi ‘ıydgeh-i gülşende
Bülbüle şâh-ı gül-i alı semend itdi şabâ

Yine;

Gülmedüm ‘âlemde aşlâ olmadum mesrûr-ı hâl
Hem demüm derd ü elemümdür maħremüm her dem melâl

matlânın ilk mısraında anlam, ikinci mısraında vezin hatalıdır. Beyit;

Gülmedüm ‘âlemde aşlâ olmadum mesrûr-hâl
Hem-demüm derd ü elemdür maħremüm her dem melâl

yazılmalıdır. Nitekim Arap harfli metinde de (s. 415) "elemümdür" kelimesinin "elemdür" olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca;

Dereke-i dâre varırsam hâlîme a‘ dâ güler

mısraının yazı çevrimi –Arap harfli metnin imlâsı, araştırmacının benimsediği dil özellikleri, vezin ve anlam göz önüne alınarak-aşağıdaki şekilde yapılmalıdır:

Dergeh-i dâra varursam hâlîme a‘ dâ güler

289. sayfadaki ilk beyitteki "Bursaya" kelimesinin "Burûsaya", ikinci beyitteki "Ta‘mda" kelimesinin "Ta‘âmda" ve dördüncü beyitteki "medħinüñ" kelimesinin "medħüñ" okunması mısraların veznini bozmuştur. Arap harfli metinde de (s. 414) kelimelerin yazımı, çevriyazıların işaret ettiğimiz şekillerde yapılmasına uygundur. 290. sayfadaki;

Taħķîķ ise ger nükte-i el-leyletü'l-ħublâ

mısraındaki vezinsizlik, Arap harfli metinde "الليلة حبلی" (s. 413) yazılan sözün yanlış okunmasından kaynaklanmıştır. Mısra, aşağıdaki şekilde yazılırsa vezin düzelecektir:

Taħķîķ ise ger nükte-i el-leyletü ħublâ

293. sayfadaki ikinci beyitte geçen kelime "Geşti" değil "Keşti"dir. 295. sayfadaki;

İtdi o mehûn kevkebe-i pertev-i hüsni
Endâhte-i bām-ı felege kebs-i hilâli

beytinin ikinci mısraında tamlama yanlışı bulunmaktadır. Metindeki "انداخته بام" (s. 402) yazımı tamlama olduğunu işaret eder gibi görünmekteyse de "Endâhte" kelimesindeki med hece düşünülünce hemzenin kaldırılmasının vezni bozmadığı, aksine tamlamanın anlamsızlığa yol açtığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, mısra;

Endâhte bām-ı felege kebs-i hilâli

okunmalıdır. 297. sayfadaki ilk beytin;

Sükker-istândur bu meelis âl-i tûfîdür şarâb

mısraındaki "âl-i tûfîdür" tamlaması "al tûfîdür" olmalıdır. Sayfanın sonundaki mısraında ise yazar, "kâbre" kelimesini "kabr[e]" şeklinde yazmış ve dolayısıyla metin tamiri yaptığını işaret etmiştir. Oysa bu kelime, Arap harfli metinde de (s. 403) "kâbre" okunacak şekilde yazılmıştır. Bu nedenle "e"yi ayraç içine almaya gerek yoktur. 298. sayfadaki ikinci beyitte yer alan "rûh" kelimesi Arap harfli metinde "şûh"tur. Dördüncü ve sekizinci beytin ilk mısraları ise, Arap harfli metinde (s. 403) bulunmamaktadır. Fakat, bunlara ilişkin herhangi bir dipnot verilmemiştir. Yine;

Şehâdet-i ârzû ol teşneyem kim çeşm-i ümîdem

Mişâl-i meve-i cevher halka salka kaldı hâncerde

beytinin anlamı ve birinci mısraında vezni bozuktur. Arap harfli metne (s. 403), anlama ve vezne uygun çeviri şöyledir:

Şehâdet-ârzû ol teşneyem kim çeşm-i ümmîdüm

Mişâl-i meve-i cevher halka halka kaldı hâncerde

Aynı sayfadaki:

Şadâ-yı ra' d pür zûrî münebbihden 'ibâretdür

Nigâh olsa felek bir iki günki kûbbe-i sâ' atdur

beytinin. Arap harfli metin (s. 403) göz önüne alınarak;

Şadâ-yı ra' d-ı pür-zûrî münebbihden 'ibâretdür

Nigâh olsa felek bir iki günki kûbbe sâ' atdur

şeklinde çevrilmesi anlamın ve veznin düzelmesini sağlayacaktır. Sayfa 299'daki beytin ilk mısraında geçen "mezzübiyyân" kelimesi vezin gereği "mezzübiyân" ve sayfa 300'deki gazelin ikinci beytindeki "âşık-ı ma şûk-ı dimâgum" tamlaması ise, "âşık-ı

ma' şük-dimāgam" yazılmalıdır. 301. sayfadaki dördüncü ve beşinci beytin ilk mısralarındaki "şükür" ve "hışm" kelimeleri, vezin gereği, Türkçe söyleyişe uygun biçimde "şükür" ve "hışım" okunmalıdır. Gazelin maktındaki "mu'ciz kelimātum" ifadesi, anlamın doğru verilebilmesi için, "mu'ciz-kelimātam"; "mīrüm", "vezīrüm", "hākīrüm", "pīrüm", "esīrüm", "rāzum", "faķīrüm", "ıışķum", "hākīrüm", "Ķadīrüm" kelimeleri ise, bildirme ekiyle "mīrem", "vezīrem", "hākīrem", "pīrem", "esīrem", "rāzam", "faķīrem", "ıışķam", "hākīrem", "Ķadīrem" okunmalıdır. Sayfa 302'deki;

Ol rind-i 'ārifüz ki bizüm du'āmuzi
Kevn ü mekāna alsa kişi rāygāndur

beytinin ilk mısraındaki vezin bozukluğu kelime eksikliğinden kaynaklanmaktadır. "Bizüm du'āmuzi" ifadesinin, "bizüm [bir] du'āmuzi" gibi anlamı da tamamlayabilecek bir şekli bulunmalıdır. 303. sayfadaki;

Hītān oldı üstād-ı şabā bi'llāh bu tāriḥde
Gūyiyā bir gönçe-i zanbaķdan itdi 'ıķdı tarḥ

beytinin ilk mısraında vezin ve anlam, ikinci mısraında ise anlam bozuktur. İlk mısraı, Arap harfli metinleri görmeden düzeltmek mümkün değildir. İkinci mısra ise, "'ıķdı" kelimesinin "'aķdı" okunmasıyla anlamlı hāle gelecektir. 305. sayfadaki son beytin;

İtdi teklīf-i nazīrūñ bizi şā'ir Resmī

mısraındaki "nazīrūñ" kelimesi anlam gereği "nazīreñ" olmalıdır. Aynı beytin ikinci mısraındaki "ez-īñ" kelimesine verilen nüsha farkı "zeyn" de yanlıştır. "Zeyn" yerine "ez-īñ" in kısaltılmış şekli "zīñ" yazılmalıdır. 306. sayfanın sonundaki beytin ilk mısraı vezinsizdir. 308. sayfadaki ilk beytin ilk mısraında ise, Arap harfli metindeki (s. 403-404) "yine" kelimesinin atlanması vezni bozmuştur. Mısraın doğru şekli şöyledir:

Aldı ķalem eline yine eski 'ādetin

İkinci beytin;

Germābe-i Bursayı medḥ itmek istedi

mısraında "Bursayı" kelimesini, "Burusayı" okumak vezin bozukluğunu düzelterektir. Sayfanın sonundaki gazelin kimi mısralarında da hatalar mevcuttur. İkinci beytin;

Āsumān hergiz degül yanında hem-ḳaddür ḫabāb
mısraı, anlamın doğru verilebilmesi için;

Āsumān hergiz degül yanında hem-ḳadr-i ḫabāb
olmalıdır. Son beytin vezinsiz;

Şem^ç -i bezm-i aşka per yakmış Sebzi gibi
mısraı, Arap harfli metinde (s. 404) aşağıdaki gibidir:

Şem^ç -i bezm-i 'ışka per yakmış dil-i Sebzi gibi
309. sayfadaki;

Bir gül açıldı ḳatı çok rūzgārdur
mısraındaki vezin bozukluğu, Arap harfli metinde (s. 404) "açılmadı"
yazılı kelimenin "açıldı" okunmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca;

'Āşık olan o şūḫa meger Nūḫ 'ömr-i Nūḫ ola
mısraı, Arap harfli metinle (s. 404) uyuşmamaktadır ve bu farklılık
dipnotta belirtilmemiştir. Mısra, Arap harfli metne uygun okunursa
vezin de düzelir:

'Āşık olan o şūḫa meger 'ömr-i Nūḫ ola

Yine;

Ḳıyās itdüm ki anı şimdi gelür cehennemden
mısramın yazı çevrimi ekteki metne (s. 404) uyararak yapılsaydı,
vezinde herhangi bir hata olmadığı görülecekti:

Ḳıyās itdüm ki anı şimdi gelmişdür cehennemden
310. sayfada yer alan ikinci beyitteki "baḫtuñ" kelimesi Arap harfli
metinde (s. 404) "taḫtuñ"dur. "Ebyāt" başlığı altındaki beyitlerden
ilkinin;

Tünd-bād-ı nālem eylerdi sipihr-i ser-nigün
mısraındaki "sipihr-i ser-nigün" tamlaması Arap harfli metinde (404)
"sipihr-i ser-nigün"dur ve anlamca da bu doğrudur. Sayfanın sonunda
ve aynı zamanda 387. sayfadaki kıt'anın ilk mısraındaki "Şive-i
fenninde" tamlaması vezni ve anlamı bozmaktadır. Oysa tamlama,
Arap harfli metinde (s. 404) "Şive fenninde" okunacak şekilde doğru
yazılmıştır. 311. sayfadaki birinci beytin vezni hatalı ilk mısraındaki
"la' lüyle" kelimesi, Arap harfli metinde (s. 404) "la' lüñile"dir ve
vezin de düzgündür. 313. sayfada bulunan ikinci ve dördüncü
beyitteki "ümüd" kelimesi, vezin de göz önüne alınarak, "ümmüd"
okunmalıydı. 317. sayfadaki tarihin ikinci beytinin;

Koyup bu vahşet-âbâd dünyâ-yı dūmı
 mısraındaki "bu" kelimesi vezni bozmaktadır. 320. sayfadaki gazelin;
 Ne hōşdur eylese nezzâre-i luḫfuñla maḫşerde
 Ruḫ-ı cirmi ḫicâb-ı 'afv-ı kül gül yâ resûle'llâh
 beytindeki anlamsızlık, ikinci mısraın aşağıdaki şekilde okunmasıyla
 giderilir:

Ruḫ-ı cürmi ḫicâb-ı 'afv gül gül yâ Resûla'llâh
 İlk mısradaki "hōşdur" kelimesinde uzunluk işareti olmadığını da
 ekleyelim. Son beyitteki "ruḫlarınuñ" kelimesi ise, Arap harfli
 metinde (s. 405) "ruḫlarınuñ" dur. 322. sayfadaki;

Āyâne güneḫ eylemişüz ḫâk-i rehüñde
 mısraındaki "Āyâne" "acaba ne" anlamında iki ayrı kelimedir. Bu
 nedenle "Āyâ ne" şeklinde yazılmalıdır. Ayrıca;

Ümmîd-i şubḫ eylesesün şâm-ı gamuñda
 mısraında "şubḫ" kelimesi vezni bozmaktadır. Bu kelime muhtemelen
 "şabâḫ"tır. 323. sayfadaki vezinsiz ve anlamsız;

Dirdüm ki beyâza çaḫa giysü-yı sevâdı
 Müşkil bu daḫı ḫaraldı ḫaḫḫ-ı mecîd
 beytinin diğer nüshalarda, aşağıdaki gibi vezinli ve anlamlı bir şekli
 bulunabilir:

Dirdüm ki beyâza çıḫa gîsü-yı sevâdı
 Müşkil bu daḫı ḫaraladı ḫaḫḫ-ı Mecîd[î]
 324. sayfadaki yedinci beyitteki "'ömür" kelimesi vezin gereği
 "'ömür"dür. 325. ve 388. sayfadaki;

Elüñ degse şunarduñ ḫurş-ı mâha ey ḫasûdü'l-ḫaḫ
 mısraı, anlama dikkat edilerek, şöyle çevrilmeliydi:

Elüñ degse şunarduñ ḫurş-ı mâha ey ḫasûd el-ḫaḫ
 327. sayfanın sonundaki "ebyât" başlıklı beyitlerin ilkinin ikinci
 mısraı da vezinsizdir. İkinci beytin ikinci mısraındaki vezin
 bozukluğu ise, "içerdi"nin "içeridi" okunmasıyla düzelir. 328.
 sayfadaki ilk beytin;

Dirîg u der kiḫ geçmekde rûzgâr-ı şebâb
 mısraına anlam vermek mümkün değildir. Ayrıca vezin de bozuktur.
 Mısraın, Arap harfli metne (s. 407) de dikkat edilerek, çevriyazısı
 aşağıdaki şekilde yapılmalıdır:

Dirîğ u derd ki geçmekde rûzgâr-ı şebâb

Üçüncü beytin vezinsiz;

Dendân nişânesi lebûnde nedür didüm

mısraının, nüshalarda aşağıdaki gibi vezni düzgün bir şekli bulunacaktır:

Dendân nişânesi [mi] lebûnde nedür didüm

Dördüncü beytin;

Bulur büy-i buhûr-ı Meryem maşşûdı kâında

mısraında geçen "buhûr-ı Meryem maşşûdı" ifadesinin "bahûr-ı Meryem-i maşşûdı" okunması vezni de anlamı da düzeltir. Yine;

‘Uşşâk-ı telh-kâme ağız miski ‘arz ider

Şekker-fürûş olup hâtt-ı leb-i nev-demîdeler

beytinin ikinci mısraını;

Şekker-fürûş olup hâtt-ı leb-nev-demîdeler

okumak vezin bozukluğunu düzelterek ve beyit, "Dudakta yeni bitmiş tüyler, şeker satıcı olup kederli (damağı acı) âşıklara ağız miski arz eder." şeklinde nesre çevirebilecektir. 329. sayfadaki;

Böyle bir fâzıl-ı hünerûñ Hâk dilerüz

İde ârâyiş destî kalem-i âf-tâbı

beyti, hem vezin hem de anlamca bozuktur. Arap harfli metni (s. 407) dikkate alarak atlanmış kelimeyi ilâve eder, gerekli yerde tamlama yapar, uzun olan eki kısaltır ve yanlış okunan kelimeyi düzeltirse beyit şu şekli alır:

Böyle bir fâzıl-ı şâhib-hünerûñ Hâk dilerüz

İde ârâyiş-i destî kalem-i iftâyı

332. sayfadaki "eyleyen" redifli gazelin ikinci beytinin ilk mısraındaki "Vaşluñdur" kelimesinin "Vuşlatuñdur" olması vezni düzelterektir. 335. ve 388. sayfalardaki;

Şalma gird-âb-ı ğama felek dili luţf eyle

mısraının vezne ve anlama uygun şekli şöyledir:

Şalma gird-âb-ı ğama fülk-i dili luţf eyle

336. sayfadaki;

El-Hâk ne dil-rübâ şanem dil-pezīr olur

mısraı, vezin ve anlam gereği;

El-hâk ne dil-rübâ şanem-i dil-pezīr olur

okunmalıdır. 337. sayfada yer alan ve ilk mısramda vezni de bozuk olan;

Rahne eylese ol şūh perīṣān zūlfīn

Her şikencinde nice mihr-i dıraḥṣān görünür

beytinin bu okunuşa göre nesre çevirisi ancak, "O şuh, dağılık zūlfünü yarık eylese her kıvrımında nice parlak güneş görünür." şeklinde yapılabilir. Beyitteki anlamsızlık, yanlış okumadan kaynaklanmaktadır. İlk mısra;

Ruḥına eylese ol şūh perīṣān zūlfīn

okunursa, hem mısram vezni düzelir, hem de beytin nesre çevirisi anlamca doğru hâle gelir: "O şuh, zūlfünü yanağına dağıtsa, her kıvrımından nice parlak güneş görünür". Dördüncü beyitteki "i' cāza ḳarīn" kelimeleri Arap harfli metinde (s. 417) "i' cāz-ḳarīn"; "bu" kelimesi ise, "nev" okunacak şekilde yazılmıştır. Eğer farklı şekiller, diğer nüshalardan kaynaklanıyorsa, bunların dipnotta gösterilmediğini de eklemek gerekir. Aynı sayfadaki "ebyāt" başlığı altında verilen ilk beyitte geçen "Ḳābe ḳavseyn-i ev ednā..." âyeti "Ḳābe ḳavseyni ev ednā..." yazılmalıdır. Ayrıca;

Çeker terāṣemi kıymetde la' ile hem-ser iden

Ümīd ile ü leb-i cān-fezā-yı dil-berdür

beytinin ikinci mısramın, Arap harfli metne (s. 417) göre çevriyazısı şöyle olmalıdır:

Ümīd-i la' l-i leb-i cān-fezā-yı dil-berdür

Yine de beyitte ilk mısradan kaynaklanan bir anlamsızlık mevcuttur. Düz yazıya, "En küçük parçamı kıymette lâl taşı ile denk eden çeker; dilberin can artıran dudağının ümididir." şeklinde yapılabilecek çeviride bu durum daha da belirginleşmektedir. Anlamsızlık ilk mısradaki "چکر" (çeker) kelimesinden kaynaklanmaktadır. Sözlüklerde bu yazılışta ve beytin anlam bütünlüğünü sağlayacak bir kelime bulamadık. Bu kelime, "la'l" ile ilişkisi de düşünülürse, "ciger"

olmalıdır. Böylece beytin anlamca doğru çevirisi, "Ciğerimin en küçük parçasını kıymette lâl taşı ile denk eden, dilberin can artıran dudağının lâlinin ümididir." şeklinde yapılabilecektir. Ayrıca, nüshalarda ilk mısradaki "la' lle" kelimesinin, vezin bakımından daha doğru olan ve anlamı da bozmayan "la' l[e]" şekli varsa tercih edilmelidir. Bu sayfadaki sekizinci, 389. sayfadaki birinci beytin;

Ḥabb-i miskindür ki terkîb-i gül-âb-ı âlûdedür

mısraı, Arap harfli metinle (s. 417) uyumsuz, vezin bakımından da hatalıdır. Mısra;

Ḥabb-ı miskindür ki terkîbi gülâb-âlûdedür

şeklinde çevrilmelidir. Yine, araştırmacının;

Duḡter-i rez hîç degül hem-şire-i tıfl-ı dile

Kim gelür bōstân-ı sāgar şîr-i mâderden lezîz

okuduğu beyit ise, "Üzümün kızı (şarap), gönül çocuğunun süt kardeşine hiç değil (olamaz); çünkü (ona), kadehin bahçesi anne sütünden leziz gelir." cümlesiyle ve anlamsız bir biçimde nesre çevrilebilir. Beyit;

Duḡter-i rez hîç degül hem-şireî tıfl-ı dile

Kim gelür pistân-ı sāgar şîr-i mâderden lezîz

okunursa, nesre çeviri de "Üzümün kızı (şarap), gönül çocuğuna bir süt kardeş hiç değil (olamaz), çünkü (ona), kadehin memesi anne sütünden leziz gelir." şekline dönüşerek anlam kazanır. Onuncu (sayfa 389'da ikinci) beytin;

Yine âşüfteler ḡâtır-ı perişân olmasun dîrsün

mısraındaki "ḡâtır-ı perişân" tamlaması, vezin gereği, "ḡâtır-perişân" okunmalıydı. Sayfa 340'taki;

Vaşl u firâḡ yâri benden su'âl eylen

mısraının anlamca doğru şekli;

Vaşl u firâḡ-ı yâri benden su'âl eyleñ

olmalıydı. Sayfa 346'da yer alan;

Ḥaṡṡ-ı berde olan tâzelerün çihresi şimdi

Mi' mâr Dedenün kıṡ' alı dükkânına beñzer

beytindeki ilk mısraın hem anlamı, hem de vezni bozuktur. Mısraın yazı çevrimini;

Ḥaṡṡ-bürde olan tâzelerün çihresi şimdi

biçimine dönüştürerek, beytin nesre çevirisini anlamlı bir biçimde yapmak mümkündür: "Şimdi, sakalı çıkmış gençlerin çehresi Mimar Dede'nin kıt'alı (duvarına kıt'alar yazılmış) dükkânına benzer." 347. sayfadaki dördüncü beytin vezni bozuk;

Şafha-i dīvārı hem-çün āyine-i berrāḳdur

mısraı şöyle okunmalıdır:

Şafha-i dīvārı hem-çün āyine berrāḳdur

Yine, anlamı ve ikinci mısra da hatalı;

Dāḡdur gül-miḥı gūyā sīnc-i münkerlere

Ṭarz-ı yede 'ıḳdu'l-lisān-ı zāhid-i zerrāḳdur

beytinin yazı çevrimi aşağıdaki şekilde yapılmalıdır:

Dāḡdur gül-miḥı gūyā sīnc-i münkerlere

Ṭarzi da 'aḳdu'l-lisān-ı zāhid-i zerrāḳdur

Sayfanın sonundaki iki beyitten ilkinin ikinci mısraındaki vezin hatası ise "görünür" kelimesinin "görünüyor" okunması kaynaklanmaktadır. 348. sayfadaki;

Zihī kitāb-ı bedī' ı'l-beyān-ı belīḡı'l-edeb

mısraında vezin bozuktur. Mısra;

Zihī kitāb-ı bedī' ü'l-beyān belīḡü'l-edeb

okunmalıdır. Ayrıca;

Çü yazdı emr-i belāḡatda münşiyān-ı menşūr

mısraının yazı çevrimi vezin ve anlam gereği şöyle olmalıydı:

Çü yazdı emr-i belāḡatda münşiyān menşūr

349. sayfada yer alan gazelin ikinci beytinin ikinci mısraında da vezin hatalıdır. 350. sayfadaki son beytin ikinci mısraındaki "Burūsada", vezin gereği "Bursada" yazılmalıydı. 352. sayfada yer alan tarihin;

Ḥuldī şāhib-i kemāl ü ma' rifet

Şā' ir-i pākīze ṭab' -ı ḥōş kelām

beytinin doğru yazı çevrimi şöyledir:

Ḥuldī -i şāhib-kemāl ü ma' rifet

Şā' ir-i pākīze-ṭab' [ü] ḥōş-kelām

Yedinci beytin;

Rāh-ı ' Adni eyledi bir iki kām

mısraındaki son kelime, "adım" anlamında "gām"dır. 353. sayfadaki;

Nuzzāra kühen-i ni‘ met-i luḫfiyla pür itmış
mısraının hem vezin, hem de anlamca doğru şekli şöyledir:

Nezzāreghin ni‘ met-i luḫfiyla pür itmış

Yine, bir murabbadan alınan bendin;

Gönlüm yine bir serv-i ḫāde yār olayum dir

mısraındaki "serv-i ḫāde" tamlaması "serv-ḫāde" olmalı, aynı bendin;

Āşüfte-i ser ṭurra-i ṭarrār olayum dir

yazılan son mısraı ise, aşağıdaki gibi çevrilmelidir:

Āşüfte-ser-i ṭurra-i ṭarrār olayum dir

Bu bend, sayfa 377’de de yer almaktadır. Üçüncü mısraında "yine" kelimesi yazılmamış; son mısraın okunuşunda da aynı yanlışlık tekrarlanmıştır. 354. sayfadaki;

Gördüm ki dārḫ münāsebeti ḫüsn-i yār ile

Āḫar ‘alāḫa eyledüm evvel bahār ile

beytindeki anlamını tespit edemediğimiz "dārḫ" kelimesi muhtemelen "var"dır. "Evvel-âhir" münasebeti göz önüne alınırsa, "Āḫar" kelimesini "Āḫir" okumanın daha doğru olacağı da düşünülebilir. 355. sayfadaki;

Tesellî-baḫş olur erbāb-ı ‘ışḫa künc-i mihnetde

Olur her dem enīs-i ‘āşıḫ ḡam-ḫ’ār mecmū‘ a

beytinin ikinci mısraında vezin bozuktur. Mısra şu şekilde çevrilmelidir:

Olur her dem enīs-i ‘āşıḫ-ı ḡam-ḫ’ār mecmū‘ a

Bu mısradaki "Olur"un nüshalarda "Olan" şekli varsa tercih edilmelidir. Yine, vezni bozuk;

‘ Amā kim mevrīd-i envā‘ -ı ni‘ amā-yı ilāhīdür

mısraını, vezin gereği;

‘ Amā kim mevrīd-i envā‘ -ı na‘ mā-yı ilāhīdür

yazmak gerekir. Bunun yanı sıra;

Efendi derdi artar ehl-i rütbe buldukeca

Baḫan derd-i ser-i erbāb-ı cāha pāyelerdür hep

beytinin vezni bozuk ilk mısraında, "ehl"den sonra iki heceli ve anlamı da tamamlayabilecek "mansıb", "devlet" ya da benzeri bir başka kelime olmalıdır:

Efendi derdi artar ehl-i [mansıb] rütbe bulduḫça

İkinci mısradaki anlamsızlık ise, "Bağan" kelimesinden ve tamlamadaki yanlışlıktan kaynaklanmaktadır. Bu mısram da nüshalarda aşağıdaki gibi anlamlı bir şekli bulunmalıdır:

[Yıg]an derd[i] ser-i erbâb-ı câha pâyçlerdür hep

356. sayfadaki;

Ġoncalar mânend-i aġker ġârlardur çün şerer

Ġirmen-i kül-i külġan pür-tâb olur sensiz baña

beytinin ikinci mısraı, vezin ve anlam gereği, aşağıdaki gibi okunmalıdır:

Ġirmen-i gül gülġan-ı pür-tâb olur sensiz baña

Aynı sayfadaki ikinci beyitte geçen "kettân" kelimesi ise, vezin gereği "ketân" yazılmalıdır. Ayrıca;

Yâr bî-raġm u felek kec-rev u baġtum vardanġ

Ġaldı iş ġaġka daġı çâre-ger olmaz peydâ

beyti;

Yâr bî-raġm u felek kec-rev ü baġtum [vârün]

Ġaldı iş ġaġka daġı çâre ger olmaz peydâ

okunursa anlam kazanır. Bu sayfadaki tarih kıt'asının ilk beytinde de vezin bozuktur. Sayfa sonundaki beytin;

Oldı tekye-i ġavî bi-emri ilâġ

mısramın, vezne uygun çevirisi şu şekilde yapılmalıdır:

Oldı tekye ġavî be-emr-i İlâġ

357. sayfadaki gazelin;

Ġüyâ dehen-i ġabaġçe-i rüy-ı nigârda

Memlû şarâb-ı gül ile piyâledür

beyti de hem anlamsız, hem de vezinsizdir. İlk mısraı;

Ġüyâ dehen ġabaġçe-i rüy-ı nigârda

şeklinde yazarak vezin ve anlam bakımından düzeltebiliriz. İkinci mısradaki vezin bozukluğunun nedeni ise kelime eksikliğidir. Mısram, aşağıda ayıraç içinde verdiğimiz kelimelerden birinin veya benzerinin yer aldığı nüshasının bulunabileceğini düşünmekteyiz:

Memlû şarâb-ı gül ile [rengin / gülgün]-piyâledür

358. sayfadaki;

Bir ġoş nezâketle Na'im al ayađuġı

mısraında vezin bozuktur. Mısraın, "hōş" kelimesindeki transkripsiyon yanlışlığı da düzeltilerek, vezne uygun yazımı;

Bir hoş nezâket ile Na'îm al ayağın

olur. Ayrıca;

Çok kıl ü kâl oldu miyâni-y-çün ortada

Çaldı belî dinilmedi tâ imtîhâna dek

beytinin ilk mısraındaki "çün" kelimesi vezin gereği "çün" olmalı; ikinci mısraındaki "Çaldı belî" ise, beyti doğru anlamlandırabilmek için "Kıldı belî" okunmalıdır. Bu sayfadaki beşinci beytin ilk mısraında da vezin ve anlam bozuktur. Yine;

Eylerdi zinde olsalar ol şâh-ı bezm-i hüsn

Fağfûrî kâse-i çini vü sâkî-i Sikenderî

beytinin ikinci mısraı vezinsiz ve anlamsızdır. Mısra, aşağıdaki şekilde okunursa düzelecektir:

Fağfûrî kâse-çini vü sâkî Sikenderi

Böylece beyit, "O güzellik bezminin şahı, yaşasalar(dı) Çin imparatorunu kâse toplayanı ve İskender'i saki(si) eylerdi." şeklinde ve anlamca doğru olarak nesre çevrilebilecektir. Yine;

Bu nazm-ı pāk-sâdeyi görse ey Na'îm

Teslîm olurdu Hâfız-ı Şîrâzî vü Enverî

beytinin çevriyazısı, vezin göz önüne alınarak, şöyle yapılmalıdır:

Bu nazm-ı pāk-sâdeyi görse[ydi] ey Na'îm

Teslîm olurdu Hâfız-ı Şîrâzî Enverî

Bu ve 381. sayfadaki "ider" redifli gazelin;

Şaht-ı simîn tutar şanma dilâ vaqt-i trâş

Mihr-i rüyunda kūsûf-ı haтта nuzzâre ider

beytinin vezni ve anlamı bozuk ikinci mısraını;

Mihr rüyunda kūsûf-ı haтта nezzâre ider

okumak gerekir. 359. sayfadaki kıt'anın; ilk beytinin ikinci ve dördüncü beytinin ilk mısraında vezin bozuktur; üçüncü beytinin;

Oldı şer' i nebevî rāhına 'âzîm-i cāzîm

mısraının ise, anlam ve vezin bakımından doğru çevirisi şöyledir:

Oldı şer' -i nebevî rāhına 'âzîm cāzîm

361. sayfadaki;

Engürüñ çeşmüm görelî zehr-i dū-çeşmüñ

Keyfiyyet-i mesti-i mey-i nâbı unuttum
beytinin ilk mısraındaki vezinsizlik ve anlamsızlığı, mısraı;
Engürek-i çeşmüm görelî zehr-i dü-çeşmüñ
okuyarak düzeltelimiz. Böylece beyti, "Gözbebeğim, senin iki
gözünün zehrini görelî, (ben), saf şarabın sarhoşluğunun keyfiyetini
unuttum." gibi anlamlı bir biçimde nesre çevirmek de mümkün
olacaktır. Beşinci beytin;

Metâ' -ı hüsni hîç şatma ey nev-reste râ'icdür
mısraı da vezinsizdir. Buradaki "hîç şatma" ifadesi, "yok pahasına
vermek" anlamında "hîçe şatmak" deyiminin bulunduğu düşünülerek
okunursa vezin de düzelecektir:

Metâ' -ı hüsni hîç[e] şatma ey nev-reste râ'icdür
366. sayfadaki ikinci ve 383. sayfada üçüncü beyitteki "Hây-ı hü-y-ı
şevk-i mihrüñ" tamlamasındaki "Hây-ı hü-y"un yazımı yanlıştır. Bu
kelime, "mutlu ve sevinçli insanların şamatalarını dile getirmek için
çıkardıkları ses" anlamındaki "Hây-hü-y" edatıdır. Bu nedenle
tamlama "Hây-hü-y-ı şevk-i mihrüñ" yazılmalıdır. 367. sayfadaki
ikinci beytin ilk mısraı ile beşinci ve altıncı beyitlerin ikinci
mısralarında vezin bozuktur. Sekizinci beytin;

Vâle-i şeydâ-yı vaşl olmuş idi çünki o yâr
mısraındaki anlamsızlığın nedeni "serap; ipek kumaş; inilti"
anlamlarını taşıyan "Vâle" kelimesidir. Oysa bu kelime "şaşırmış,
şaşkın, aşktan delirmiş" anlamında "Vâlih" okunmalı ve bundan sonra
bir de "ü" bağlacı yer almalıdır:

Vâlih [ü] şeydâ-yı vaşl olmuş idi çünki o yâr
Dokuzuncu beytin;

Şun' ima her mışrâ' indan geldi bir târih-bîn
mısraındaki târih-bîn", anlam gereği "târih bîn" yazılmalıdır. 373.
sayfadaki gazelin, soru işareti de konan;

Pîçide hâle çünki gerekir ? kâkülüñ
mısramın, vezni ve anlamı göz önüne alarak, aşağıdaki gibi
olabileceğini düşünmekteyiz:

Pîçide-[hâl] çünki girih-gîr kâkülüñ
378. sayfadaki;

Ġam-ı kıaddüñ bilmez tâ bükülünce çekerüz

okunan mısraının vezni ve anlamı bozuktur. Mısraı;

Ėam-ı addũn belũmũz tũ bũkilince ekerũz

okuyarak hem vezni dũzeltmek, hem de anlamlı hũle getirmek mũmkũndũr.

Yazımızın son kısmında çevriyazısı verilen Őiirlerde gũrdũgũmũz bazı eksikliklere işaret etmeye ve kimi zaman yanlışlıkları dũzeltmeye alıŐtıysak da, tam bir dũzeltme yapmanın bũtũn nũshaları gũrmekle mũmkũn olacağını gũz ardı etmemek gerekir. Zaten amacımız eserin doğru yanlış cetvelini çıkarmak değil, buraya aldıklarımızdan hareketle metinlerin doğru okunmasına katkıda bulunmaktır. ũnkũ, dağınık durumdaki metinlerin bir araya getirilmesi ve çeşitli yũnlerden incelenmesi suretiyle ortaya konulan çalışmaların araŐtırmacılara -gerek metinlere, gerekse konuya ilişkin bilgilere ulaŐabilme konusunda- bũyũk kolaylıklar sağladığı açıktır. Ancak, araŐtırmacıların bu tũr çalışmalardan yararlanmaları, özellikle de metin alıntıları yapabilmeleri, çevriyazısı verilen metinlerin bilimsel yũntemlerle azamĩ dikkat gũsterilerek hazırlanmasına bağlıdır. Bũyle bir dikkat, yapılan değerlendirmelerin sağlıklı olmasını ve çalışmaların da amacına ulaŐmasını sağlayacaktır. Atlansoy'un, Bursa vefeyatnamelerinin bugũne kadar bilinmeyen nũshalarına ya da adı bilinmekle birlikte nũshası ele geçmemiŐ olanlarına ulaŐmak ve bunları bilim dũnyasına sunmak amacıyla hazırladığı çalıŐmasının yeni baskılarının gũzden geçirilerek yapılmasını dileriz.

**İhsan S. Vasfi, *Irak Türkleri'nde Deyimler ve Atasözleri*,
Kerkük Vakfı, 20x13, 264 Sayfa, İstanbul 2001**

Kerkük Vakfı tarafından yayımlanan bu eserde, Irak Türklerinin kullandığı deyimler ve atasözleri bir araya toplanarak şimdiye kadar bu konuda yapılmış daha küçük çaplı çalışmaların geliştirilmesi sağlanmıştır. İçerik bakımından oldukça zengin olan eserin dış özellikleri de okuyucuların beğenisini kazanacak niteliktedir.

İhsan S. Vasfi, İzzettin Kerkük Kültür ve Araştırma Vakfı (Kerkük Vakfı) tarafından 2001 yılında yayımlanan kitabında, Irak Türkleri'nin kullandığı deyim ve atasözlerini bir araya toplamıştır. İlki 1985 yılında basılan kitap, 20x13 boyutlarındadır ve karton kapak üzerinde Kerkük kalesinin eski siyah beyaz bir fotoğrafı gölgelendirilerek kullanılmıştır.

Kitap iki bölümden oluşmaktadır. 1.Bölüm: Deyimler, 2.Bölüm: Atasözleri olarak düzenlenmiştir.

Giriş Bölümünde araştırmacı, atasözü ile deyimden daha önceki çalışmalarda karıştırıldığını, ancak bunların farklı şeyler olduğunu söyleyerek örnekler vermektedir. Pek az yerde deyimden atasözüne dayandığı görülmektedir. Örneğin: "*Balığı suda pazarlamak*" deyimden kaynağı "*Balık suda pazarlanmaz*" atasözüdür. Bu gibi deyimler alındıkları atasözlerinin anlamına benzer bir anlam taşıyorlarsa da bazen değişik bir anlam da taşıyabilirler. Örneğin: "*Habbe habbe olur kubbe*" tedbirli davranmakla az para veya maldan büyük bir miktar biriktirilir anlamındadır. Aynı atasözünden gelen "*Habbeden kubbe etmek*" deyimini ise, bir sözü veya bir işi büyütüp karıştırmak ya da abartmak anlamında kullanılır.

Deyimler bütün Türk dünyasında çok az farklarla aynı biçim ve kavramda söylenirken kimi zaman da tam tersi bir anlama karşı gelebilmektedirler: "*Yağlı müşteri*" Türkiye'de çok para harcayan müşteri demek iken, Irak Türkleri'nde bunun tersi yani alaycı biçimde çok inceleyip bir şey satın almayan müşteriyi ifade eder. Irak Türkleri'nde bir yeri ziyareti azaltmak anlamında "*Ayak kesmek*" deyimini kullanılırken, Türkiye'de "*Ayağımı kesmek*" veya "*Ayağımı çekmek*" kullanılır. Oysa Irak Türkleri'nde "*Ayağımı çekmek*" birisini aldatmaya uğraşmak anlamına gelir.

Bazen de deyimlerin ufak bir değişiklikle anlamının tamamen değiştiğine tanık oluruz: "*Cana kıymak*" deyimini öldürmek anlamını taşıırken, "*Cana mala kıymak*" cömertlik göstermek anlamına gelir, "*Göz kızartmak*" öfkeyle bakmak anlamında iken, "*Göz kızdırmak*" azıcık uyumayı anlatır, "*Dili bir karış olmak*" fazla konuşmak, başkalarına sözle saldırmak anlamında iken, "*Dili bir karış çıkmak*" çok susamış olmak anlamındadır. Görüldüğü gibi küçük sözcük değişiklikleri deyimlerin anlamlarında büyük sapmalar meydana getirmektedir. Bu da deyimleri günlük yaşantıda kullanmanın büyük bir hüner gerektirdiğini göstermektedir.

Eserde bazen tek sözcükten oluşan deyimlere de rastlanmaktadır. Örneğin: "*Açılmak; 1.Kimseye hissettirmeden bırakıp gitmek 2.Gönlündekini döküp söylemek*", "*Adaklamak; Nişanlamak*"

Bu, araştırmacılar arasında tartışılmaya devam eden bir konudur. Ömer Asım Aksoy, "Atasözleri Sözlüğü" adlı eserinde: "*İlk denemelerimde özel bir kavram anlatan kimi ekli sözcükleri üçüncü bir deyim türü sayıyordum "doğrusu" "sözde" "gözde"... gibi sözcükleri deyim olarak göstermişim. 1965'te yayımlanan Atasözleri ve Deyimler" adlı kitabımda deyimlerin en az iki sözcükle kurulacağını kabul ederek eski görüşümü düzeltiltim*" demektedir. (Aksoy1978: 38 -dipnot)

Doğan Aksan ise: "*Belli bir kavram belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür*" demektedir. (Aksan 1995: 359)

Doğan Kaya ise bu tek sözcüklük deyimlere "*yakıştırma*" terimini önermektedir.

Deyimlerin çoğu Irak Türkmen Türkçesinde isim fiil eki (-*mağ*) yerine Türkiye Türkçesindeki (-*mak/-mek*) ile verilmiştir. Ancak değişik deyim formlarıyla da karşılaşılmaktadır. "*Allah affetsin*" gibi dua tarzında, "*Allah aşkına*" gibi ünlem tarzında, "*Aslan ağzı*" "*Ayakkabı*" gibi birleşik isimlere araştırmacı ayak kabı sözcüğünü ayrı yazarak deyim saymıştır İmla klavuzunda bu sözcük bitişik gösterilmektedir.-, "*Alm teri*" gibi isim tamlamalarına ya da "*Ağır söz*" gibi sıfat tamlamalarına, "*Arvad-kişi*", "*Bakkal çakkal*" gibi ikilemelere -buradada yazar birinci örnekte araya tire koyarken

ikinci örnekte buna gerek görmemiştir- veya "Adiv bağışla" gibi soru tarzlarına, "Ağzım açma" gibi emir şeklinde kullanımlara rastlanmaktadır. Olumlu ve Olumsuz şekilde çift kullanımı olan deyimler bir kez yazılıp olumsuzu tire ile gösterilmiştir. Örneğin: "Göz önünden kaybolmak- göz önünde tutmak"

Bir çok şekilli söylenebilen deyimler bir arada verilmiştir. Örneğin: "Geceyi gündüze katmak-bağlamak" "Birbirine girmek-geçmek- girmek" Irak Türkmen ağzında yer alan kimi sözcüklerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları parantez içinde verilmiştir: "Gelin erkek, toy (düğün) battal", "Ay'a diyer (der) sen bat men çıhum (ben çıkayım)"

Eski bir folklor öyküsü ile ilgili olan, bir olaya dayanan deyimlerin öykü ve olayları en uygun olan rivayete göre yazılmıştır:

"Altunu (altın) yez, kattani (keteni) bez": Alay olarak başa kakma anlamında kullanılır. Ortasından geçen Hassa Çayı Kerkük şehrini ikiye ayırır. Eskiden şaka yollu iki semtin halkı birbirine karşı bazı alaylı sözler tekrarlamış işte bu deyim Kale semti halkının Hassa Çayının karşısında yer alan Koyralılara söyledikleri sözlerdendir ki, sonradan halk deyimleri arasına karışmıştır.

Deyimlerin bazısı soru cevap şeklindedir:

"Adiv nedi (adın nedir) Gelebet, İşiv nedi (işin nedir) gelip get (git)"

"Deveye dediler boynuv eğridi (boynun eğridir) dedi: haram düzdü? (nerem düzdür?)"

Bazı yöresel söyleyişler esere hareketlilik getirmiştir.

"Donguzdan bir tük (tüy) kupansa bile (koparsa bile) gene kârdı (kârdır)"

Irak Türkmen Türkçesi ağzındaki atasözlerini ele alan ilk eser Kerkük'ün ünlü şairlerinden Dede Hicri'nin 1928 yılında Kerkük'te basılan "Yadigari Hicri" adlı kitabında bulunan "Durub-i Emsal" başlıklı şiiridir. Bu şiirde atasözlerinin işlendiği görülür. Daha sonraları iki kitap daha basılmıştır: 1. Avukat Ata Terzibaşı'nın

"Kerkük Eskilersözü", 2. Şakir S.Zabit'in "Kerkük'te Hayat-ı İctimaiye" Ayrıca Gazanfer Paşayev'in 1979'da Bakü'de yayımlanan "Irak Kerkük Atalar Sözleri" adlı kitabı sayılabilir. Bu kitaba da daha önce anılan iki kitap kaynaklık etmiştir.

Atasözleri anlamlarını açıkça ifade edebildiği için açıklamaya genel olarak gerek duyulmamıştır. İki veya bir kaç değişik biçimde söylenen aynı anlamdaki atasözleri kitapta alfabe sırasına göre verilmiştir.

Örneğin: "İki karpuz bir koltuğa sığmaz(sığmaz)"

"Bir koltuğa iki karpuz sığmaz (sığmaz)"

"Sığmaz bir koltuğa iki karpuz"

Nadiren atasözleri içindeki bazı sözcükler değişebilir. Bunlardan en yaygın olan önce yazılmış, ardından başka tarzda olanlar tire arasına alınmıştır:

Örneğin: "Kurt-aslan- kocanınca köpeklere mezzek (maskara) olu (olur)"

Atasözleri yerli ağızda geçtiği gibi tesbit edilmiştir. Ancak konuşmada kullanılan sözcüklerin cümle içinde anlamları açık olsa da parantez içinde gösterilmiştir. Ayrıca değişik bir telaffuzla kullanılan sözcüklerin karşılığı verilmiştir.

Örneğin: "Arvadin (kadının) malı hamam dögeçidi (tokacıdır)"

"Balığa piçah yohtu (bıçak yoktur)"

Bazen de sadece gereken ekler belirtilmiştir. Örneğin: "Alah dağma göre kar yağdırı (...rır)"

Atasözlerinde yerini koruyup, günlük konuşmada kullanılmayan bazı sözcüklere rastlanabilir.

Örneğin: "Tarı (Tanrı) zeğele (kurnaza) vermez." Tanrı sözcüğü artık konuşma dilinde kullanılmamaktadır.

Eser, Anayurda çok yakın olmakla beraber, ondan ırak düşmüş insanların düşünce dünyalarını geçmişten yarınlara taşıyan çok değerli bir kaynaktır. Araştırmacıyı kutluyor, böyle bir eseri çok güzel bir baskıyla okurlarına sunan Kerkük Vakfına teşekkür ediyoruz.

Kaynakça

Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri Sözlüğü I*, TDK Yayınları., Ankara 1978, s.38 dipnot.

Aksan, Doğan, *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim* TDK Yayınları No:439, Ankara 1995.

Dr. Fatma Sibel Bayraktar*

* Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Araştırma Görevlisi.